انجمن آثار ملی

فهرست

مختصری از آثار وابنیه

تاریخی ایران

مقدمه

در وطن ما که یکی از قدیمترین ممالك صاحب تاریخ محسوب میشود یادگار هائی از ادوار مختلفه گذشته موجود است که هر کدام حاکی ازتمدن یك‌دوره گذشته وعظمت تاریخی یك مرحله از مراحل حیات ماست.

آشنا شدن باآثار باستاني ایران و کوشش در حفاظت آنها وظیفه هر ایرانی میباشد.

متأسفانه تابحال اقدام مؤثري در این باب بعمل نیامده و کمتر کسی از ایرانیان با آثار موجوده تاریخ گذشته وطن خود آشنائی دارد در صورتیکه در خارج از ایران تاریخ گذشته و آثار قدیمه ایران بی اندازه جالب دقت بوده وبسیار اشخاص منور الفکر را بخود مشغول داشته است.

یکی از علمای نامی تاریخ وآثار گذشته ایران جناب آقای پرفسر هرتسفلد (۱) آلمانی است که زحمت بسیاری در این باب مبذول داشته ودر اروپا درایران شناسی شهرت تامی دارد وقول معظم‌له درباب آثار باستانی ایران حجّت است.

پرفسر معزی‌الیه اخیراً یکمرتبه دیگری برای تکمیل مشهودات خود بایران مسافرت فرموده و در باب پرسپولیس یا تخت جمشید که یادگار سلسله عظیم الشأن پادشاهان هخامنشی است راپرت مفصلی تألیف فرموده انذکه عنقریب بفارسی ترجمه شده ودردسترس خوانندگان ایرانی گذارده خواهد شد.

پس از ورود جناب پرفسر هرتسفلد بطهران هیئت مؤسسه انجمن آثار ملی که برای سعی درحفظ وجمع آوری آثار تاریخی

(1) Monsieur le Professeur Ernst Herzfeld.

ایران ازطرف عدهٔ علاقه مندان آثار تاریخی ملی تلگراف تشکیل شده بود و مایل باستفاده از علم علماء بزرگ و متخصصین ایران شناس ممالک اروپا وامریکا بود مقدم آقای پرفسر راعزیز وموقع را برای استفاده از اطلاعات گرانبهای معزی‌الیه مغتنم شمرده ازایشان خواهش تحریر فهرست مختصری از آثار وابنیه تاریخی نمود. معظم له تقاضاء انجمن را بلطف پذیرفته و آنکه کمی وقت مانع از این بود که تمام اطلاعات ونتیجهٔ تحقیقات ایشان باطلاع عموم برسد فهرست مختصر ذیلرا برای انجمن ترتیب دادند که از طرف انجمن ترجمه ونشر میشود.

انجمن آثار ملی که وظائفش دراساسنامه مخصوص آن تصریح شده امید واری کامل دارد که باجدیت آقای رضا خان پهلوی که ریاست عالیه انجمن‌را دارا میباشد ومساعی

سائر هموطنان موفق بانجام وظایف خود گردد .

اول قدمی که برای رسیدن باین مقصود بنظر رسید نشر فهرست مختصری است از آثار قدیمه که فعلا در ایران موجود است . این فهرست بطور اختصار با مساعی جمیله آقای پرفسر هرتسفله از طرف انجمن آثار ملی تهیه شده است وعلاوه براینکه کمی وقت اجازه نمیدادکه تمام اطلاعات ونتیجهٔ تحقیقات پرفسر معزی الیه باطلاع عموم برسد چون امیدواری میرود که درآتیه نزدیکی تالیفات پرفسر هرتسفلد را هموطنان ملاحظه فرمایند بسط کلام در این باب تجاوز بحوزه اطلاعات متخصصی بود که خود در صدد تالیف بزرگی است . بنابراین اگرخوانندگان نقصی درفهرست آثار قدیمه مشاهده فرمایند امید است که اغماض نمایند .

فهرست
مختصری از آثار و ابنیه
تاریخی ایران

ایالت طهران :

ریـ ابنیه و آثار موجوده از قرار ذیل :

(۱) دیوار شهر ـ احتمال میرود این دیوار دومرتبه یعني قبل ازششصد و بعدازششصد هجری ساخته شده باشد.

(۲) برج طغرل که قبری است ازقرن نهم وانتسابي بطغرل ندارد .

(۳) برج نقاره خانه ـ یك قسمت از حصار شهر ری است .

(٤) طبرك ـ ارك شهر ری ـ بعقیده مورخین عرب بنای آن بواسطه المهدی

پدرهارون الرشید شده است ـ وجه
تسمیه طبرك این است که طبر بمعني
کوه و طبرك تپه‌را گویند.

شهر ورامین: (۱) مدرسه که در زمان الجایتو
خدا بنده در قرن هشتم شروع شده
و در زمان سلطان شاه رخ جا نشین
تیمور تمام شده‌است.
(۲) قبر علاء الدین: برجی است که
تقریباً در ۶۸۰ هجری ساخته
شده است.

نزدیك رباط کریم: تخت رستم ـ تپهٔ است طبیعی
که دردامن آن یك عبادت‌گاه ساخته
شده است و در بالای تپه صفّه

مسطحی است بعرض بیست گز و طول بیست گز که برای پرستش کواکب بوده‌است .

آذربایجان :

شهر تبریز : مسجد کبود که درقرن نهم درزمان سلاطین قراقویونلوساخته شده‌است .

اردبیل : مزار شیخ صفی وتمام متعلقات آن از قبیل مدرسه ـ مسجد ـ چینی خانه ازعهد صفویان .

سلماس (دلمان) : نقوش اردشیر بابکان و شاپور اول ـ درنقشی که راجع باردشیر بابکان است اردشیر سوار اسب است ودر مقابل او ارامنه اظهار اطاعت و انقیاد مینمایند .

نقش ثانی تقلید نقش اول واز روی

نقش اول ساخته شده است فقط در عوض اردشیر صورت شاپور منقوش است که خود شاپور آنرا ساخته است .

میان دوآب :

(۱) قبریکه در دیوارهٔ سنگی فخریقه (۱) کنده شده است اززمان مدهااست .

(۲) کتیبه میخی طاش تپه ـ کتیبهٔ است اززمان آشوریها بخط میخی وبزبان ارمنی وانی .

میان ساوجبلاق وصاین قلعه : مغاره بزرك وسیع ما قبل تاریخ موسوم به کرفتو (۲) با کتیبهٔ یونانی .

---

(1) Fakhrigheh
(2) Karaftou

خمسه (زنجان):

یکی از آثار قدیمه ایران مسجد وقبر سلطان الجایتو خدا بنده است که در شهر سلطانیه زنجان واقع است و عبارت از بنای بزرگی است با گنبد که داراي کاشی های خوب و کج بریهای مرغوب میباشد.

این مسجد در اوائل قرن هشتم هجری توسط الجایتو خدا بنده بناشده است.

مازندران : اشرف :

چیزی که از آثار قدیم درمازندران جالب توجه است خرابه هاي قصر شاه عباس اول است که در اشرف واقع است.

بنای مزبور در حالت انهدام بوده

و حفـاظت آن مشکل است ولی مقتضی است که ازآثار موجوده فعلی عکس هائی برداشته شود بعـلاوه نقاشی هائی که محفوظ مانده اند کپیه شوند.

خراسان:

(۱) شهر مشهد: کتابخانه وخزانه حضرت رضا که داراي نمونهای نفیسه آثار قدیمه می باشند.

(۲) شهر طوس: (۱) محل قبر فردوسی درنزدیکی دروازه رزان.

(۲) کنبد موسوم بکنبد هارونیه که در وسط دیوار خرابه های شهر طوس واقع است کنبد مزبور از آجر ساخته شده است و احتمال

میرود که در عهد سلجوقیان وقبل از حمله مغول (٦٠٠ هجري) بنا شده باشد و شاید بواسطه حمله مغول باتمام نرسیده باشد.

(٣) خواجه ربیع ـ در نزدیکی شهر مشهد.

(٤) رادکان: میل رادکان ـ قبریکی از ولات مغول خراسان (٦٨٠ هجری) است که درابتدای سلطه مغول در موقعیکه رادکان پای تخت خراسان بوده ساخته شده است.

(٥) سنك بست: قبرداراي کنبدو مناره ازعهد محمود غزنوی که ایاز ساخته است. این قبر متعلق بیکی از صوفیان معروف بوده و معلوم است که در اطراف کاروانسرا و مدرسه بوده است ـ در داخل کنبد کتیبهٔ خیلی

قشنکی است .

(٦) بازه‌هور : که در قدیم بزدغور (۱) نوشته شده است و عبارت است از آثار یك معبد در پائین کوه و و دو بنا موسوم بقلعه دختر وقلعه پسر در بالای دوکوه که دهنه‌یك درهٔ را تشکیل میدهند بنا های بالای کوه نیز مربوط بمعبد پائین بوده وازآثاردوره ساسانی میباشند.

(۷) سبزوار: (۱) مناره مسجد موسوم بپای منار ـ بنای مسجد تازه بنظر میآید ولی مناره ازعهدسربداریان وتقریباً درششصد هجری ساخته‌شده است .

(۲) منار خسروگرد ـ این مناره در ۵۰۵ هجری یعنی دراواخرزمانی

---

(1)Bezdghour

که خسرو گرد مرکز و پای تخت
ولایت بیهق بوده است بتوسط یکی
ازامراء سلطان سنجر سلجوقی ساخته
شده است واحتمال میرود که متعلق
بمسجد یامدرسه بوده است .

(۸) خواف : (۱) خرگرد نزدیك «روی خواف»
ـ مسجدجامع که خواجه نظام الملك
درحدود ٤٥٠ هجری ساخته است
واگرچه فعلاً بکلی خراب است ولي
هنوز هم در حالت مسجدی خود
باقی است ودارای کتیبه های ممتازی
میباشد ـ اگر دوباره بسبك سابق
ساخته شود خیلی خوب خواهدبود .
(۲) مدرسه خرگرد موسوم بمدرسه
غیاثیه درقرن نهم ساخته شده وتقریباً

بامسجد گوهر شاد معاصر بوده‌است
کاشی های فوق العاده خوب دارد .

٨) کرات : رباطی از عهد سلجوقیان ومغول .

٩) کدکن (نزدیك تربت حیدری) : قبرمنسوب بخواجه نظام الملك (تحقیقات محلی باید بشود) .

١٠) ترشیز: (١) منار کشمر : قبری است که درقرن هفتم ساخته شده است .
(٢) منار فیروزآباد ـ مناره مسجدی بوده‌است که درعهد سلجوقیان ساخته شده است .

١١) سیستان ـ (١) کوه خواجه ـ جزیرهٔ است در هامون که در آن خرابه های یك عمارت سلطنتي است که

دارای حصار وطالار های متعدده و آتشگاهی در وسط بوده است، این بنا متعلق بدوره ساسانیان است ودیوار های داخلی عمارت دارای نقاشی بوده است ولی بنای مزبور در زمان صفاریان حتی شاید خود یعقوب لیث صفاری تعمیر شده است و نقاشی های قدیم بواسطه دیوار دیگری پوشانده شده اند.

(۲) شهرستان: خرابه های یك شهر ساساني است که در روی تپهٔ بنا شده است بعضی از مورخین عرب اسم این شهررا رام‌شهرستان که مرکز ولایت سیستان در زمان ساسانیان بوده است نوشته اند.

(۳) کرکو: خرابه های یك معبدی

ازعهد ساسانیان وهمان مینیوکارکو(١)
آوستاست .

(٤) میل قاسم آباد:
مناره مسجدی بوده است که هنوز
بعضی آثار آن باقی است وتقریباً در
حدود ٦٠٠ هجری درعهد سلجوقیان
بنا شده است .

(١١) قائنات :

غار چنشت (٢) : مغارهٔ است که در
آن اجسادي موجود است.

سمنان ودامغان :

سمنان ـ منارهٔ مسجد جمعهٔ کهنه از عهد
سلجوقیان ـ این مناره را مطابق مضمون

(1) Mainiô-Karkô.
(2) Tchenecht

کتیبه امیر اجل بختیار بن محمد حاکم قومس بنا کرده است واحتمالاً مابین ۴۱۷ ـ ۴۴۶ هجری بنا شده است ـ خود مسجد بنام سلطان شاه رخ درزمان شاه رخ ساخته شده است.

دامغان :

(۱) قبر پیرعلمدار ـ برج گردی است که در ۴۱۷ هجری بناشده است و قبرمحمد نامی است که پسر او موسوم به « الحاجب جلیل بختیار ابن محمد» ساخته است . در نزدیکی این برج مسجدی بوده است اززمان الجای تو خدا بنده .

(۲) مسجد ومناره چهل ستون که همان بختیار ابن محمد سازنده قبر پیر علمدار ساخته است باین معنی که

مسجد قبلاً بوده است ومطابق طرز
ساختمان احتمال میرود در قرن دوم
یاسوم هجری ساخته شده باشند ودر
آن زمان منارهٔ از خشت خام داشته است
که خراب شده است ودر پهلوی مناره
قدیم منارهٔ حالیه ساخته شده است.

(۳) منارهٔ مسجد ـ مناره خیلی
ـ بزرگی است و اگرچه در کتیبهٔ آن
ذکر تاریخ بنا نشده است ولی طرز
ساختمان همان ساختمان مناره چهل
ستون است منتهی بعدتر از چهل
ستون درحدود پانصد هجری ساخته
شده است ـ خود مسجد جمعه خیلی
بعدتر از مناره ساخته شده است.

(٤) قبر معروف بچهل دختران ـ
برج گردی است که در ٤٤٦ هجری

شخصی موسوم به اسفارنکی بن اصفهان در زمان حیات خود برای مقبرهٔ خانوادگی خود ساخته است این شخص دارای عنوان امیر اجل و معلوم میشود که حاکم ولایت قومس (شاهرود ـ دامغان ـ سمنان) بوده است.

بسطام :

(۱) مسجد بایزید بسطامی ـ این مسجد در زمان سلجوقیان در سنه ۵۱٤ هجری بنا شده است و قبر بایزید بسطامی در آن است ولی بعد صحن و ایوان و اضافات در زمان سلطان الجایتو خدا بنده ساخته شده است.

(۲) برج بزرك مقبره درجنب مسجد جمعه برج گرد بزرگی است که در پهلوی مسجدی که موسوم بمسجد جمعه است

ساخته شده است و آنچه بنظر میآید شاید بامسجدباهم درسنهٔ ۷۰۸ هجری ساخته شده باشند ـ مدخل برج از میان مسجد است و شاید برج مزبور مقبره پسر کوچك الجایتو بوده است.

استراباد :

(۱) ـ میل رادکان ـ در رادکان ولقمه در نزدیکی بندر جزاست وقبر محمد ازنژاد باوند است میل مزبور از ۴۰۷ الي ۴۱۱ هجري ساخته شده و علاوه بر کتیبه کوفی کتیبه پهلوی نیز دارد.

(۲) ـ کنبد قابوس که عبارت از برج کرد بزرك بلندی است واقع در

منگ گرگان (صحرای ترکمان) وقبر قابوس بن وشمگیر است که در ۳۹۷ هجری بنا شده است واین قدیم ترین بناء تاریخ دار ایرانی بعداز اسلام است .

اصفهان :

شهر اصفهان :

(۱) مساجد و مدارس وقبور و منارها و قصور اصفهان از عهد سلجوقیان ومغول وصفویه .

(۲) منار جنبان.

پیربکران ـ زیارتگاهی است ـ ایوان بزرگ مسقفی است که در این محل پیربکران از مریدان خود پذیرائی میکرده است و پس از فوت او در همین جا دفن شده است تاریخ فوت

پیربکران در ۷۰۳ هجری و تاریخ ساختمان قبر بین ۷۰۳ ـ ۷۱۰ هجری است.

صفحات بختیاری:

نقوش و تصاویر برجسته روی دیواره های سنگی و کتیبه های میخی مال امیرهونك ـ شکفته سلمان ـ کول فراه وتنك سولك ازعهد شوشی وساسانی ـ تمام کتیبه ها متعلق بزمان شوشی وبین دو هزار سال ویکهزار سال قبل از میلاد بزبان شوشی و بخط میخی نوشته شده اند .

ازعهد ساسانی فقط تصاویر بر جسته دارد که متعلق بدوره از قرن سوم تا قرن ششم میلادی است .

فارس:

آثار قدیمه ایالت فارس از قرار ذیل است:

(۱) در شهر شیراز ـ (ا) مسجد جامع کهنه. معروف است که مسجد مزبور را عمرو ابن لیث صفاری بنا نموده است ولی بنای حالیه بواسطه تعمیرات متعدده خیلی قدیم بنظر نمی آید.

(ب) قبر سعدی.

(ج) قبر حافظ.

(۲) تخت جمشید ـ تمام صفّه ها و عمارات و حجاریهای آن از عهد هخامنشیان است برای حفاظت آثار فعلی مراجعه براپرت مفصل جناب پروفسر هرتس فلدْ بشود.

(۳) نقش رجب ـ نقوش برجسته و کتیبهای

دوره ساسانی که عبارت است از
یك نقش بر جسته اردشیربابکان
دو نقش برجسته شاپور اول یك
کتیبه پهلوی از زمان بهرام‌دوم.

(٤) نقش رستم ـ حجاریها و کتیبه ها
از عهد هخامنشیان و ساسانیان که
عبارت‌است از قبور سلاطین هخامنشی
و نقوش بر جسته پادشاهان اول
ساسانی ـ همچنین در اینجا برج
مربعی است موسوم بکعبه زردشت
قبری است که صاحب آن معلوم
نیست.

(٥) حاجی آباد ـ کتیبه شاپور اول که‌در
یك مغاره کوهی بدو زبان یعنی
پهلوی دوره اشکانی ودوره ساسانی

نوشته شده است و موضوع کتیبه
مزبور تیر اندازی شاپور اول است
که دورتر ازهمه تیرش پرش کرده‌است .

(٦) آثار شهر اصطخر یاتخت‌قاوس یا تخت طاوس:

تپه‌ئی است با آثار دروازه های
شهر و ستونها از عهدهخامنشیان
و ساسانیان و اوایل اسلام.

(۷) مشهد مرغاب (پسر غد قدیم) ـ

خرابه های قصور ومعابد از کوروش
بزرك خصوصاً قبر کوروش که فعلا
موسوم به مشهد مادر سلیمان است
و نقش برجسته با کتیبه معروف
بسه زبان « من کوروش شاه
هخامنشی ».

(۸) کازرون ـ (۱) خرابه ها و تصاویر

برجسته از عهد ساسانیان که عبارت است از خرابهای شهر قدیم «به‌شاپور» و چهار نقش برجسته شاپور و یك نقش برجسته بهرام اول و یك نقش برجسته بهرام دوم. بعلاوه در بالای کوه مغاره بزرگی است که در مدخل آن مجسمه بزرك سنگی شاپور بوده است ولی فعلا مجسمه افتاده است و در روی زمین است.

(ب) نقش بهرام ـ نقش برجسته از زمان بهرام دوم ساساني که در روی تخت نشسته و پسرش بهرام سوم وسه نفر از درباریانش ایستاده‌اند.

(ج) میل اژدها ـ برج چهار گوشی است بدون کتیبه که از

سنك هاي تراشيده ساخته شده و
مربوط بدوره ساساني ميباشد .

(۹) ممسنی (ا) قبر دا او دختر ـ دواطاق
است که در دیواره سنکی کنده
شده است و معروف است که در
یکی دختری و در دیگری دایه‌دختر
مدفون می باشند و بهمین مناسبت
است که اینجا موسوم‌به دآ او دختر
شده است ـ کتیبه ونقش برجسته
ندارد ولی از روی سر ستو نها و
آثار دیگر میتوان گفت که مربوط
بدوره‌قبل‌از هخامنشی درفاصله‌مابین
دوره‌شوش‌وهخامنشی ساخته‌شده‌باشد .
(ب) نقش بر جسته روی دیواره
سنکی نزدیك تل سپید ـ در میان

صحرا یك پارچه کوه سنگی است و در بالای آن نقش بر جسته ئی است که موضوع آن صورت یك رب النوع و الهـه است که نشسته اند و در مقابل آنها پادشاه وملکه ایستاده اند رب النوع کاسه در دست دارد که از آن آب زندگانی جاری است .

نقش بر جسته مزبور مربوط بدوره سومری و شوشی وتقریباً سه هزار سال قبل از میلاد ساخته شده است و بنظر میرسد که قدیم ترین نقش برجسته ایران باشد .

(۱۰) فیروزاباد :

ـ (۱) بناها و قصر واقعه در جلگه فیروزآباد که معروف بآتش کده است از عهد اردشیر بابکان.

(ب) نقوش برجسته و پل و قصر قلعه دختر در دهنه تنگه فیروز آباد از عهد اردشیر بابکان ـ پل کتیبه دارد که معلوم میشود اپرسام وزیر اعظم اردشیر آنرا ساخته است.

(۱۱) نواحی فراش بند:

(ا) آثار بناهای زمان بهرام گور ساسانی یعنی سه آتشکده که بتوسط مهرنرسی وزیر بهرام گور ساخته شده است.

(ب) نقش برجسته وکتیبه بهرام دوم در «سرمشهد» درنزدیکی گره یا جره

(۱۲) داراب:

خرابها ونقش برجسته ـ بنظرمیرسد

که خرابه ها متعلق بابنیه دوره اشکانی
باشد ولی نقش برجسته متعلق بشاپور
اول و حاکی ازغلبه شاپوربه والرین
قیصر روم است .

خوزستان :

شوشتر : پل وسدها ازعهد ساسانیان که
بعد از شکست دادن والرین شاپور
ساخته است و بهمین ملاحظه سد
موسوم به بندقیصر شده است فعلاً
بند میزان خوانده میشود .

دزفول : پل وسد از عهد ساسانیان ولی در
زمان چه پادشاهی ساخته شده است
معلوم نیست .

ایوان کرخ : (در کنار رودخانه کرخه)
آثار شهری است که هنوز هم آثار

عمارت سلطنتی و دروازه باقی است ودر زمان قباد یعنی چهارصد سال بعد ازمیلاد بناشده است. اصل اسم کرخ «ایران آسان کردکواد» ـ یعنی در ایران استقرار امنیت کرد قباد متدرجاً مبدل به «کسره کواد» و مبدل به کرخ شده است.

حوالي رامهرمز : دروازهٔ گچ ـ طاق نصرة ـ از زمان ساسانیان.

همدان :

آثار قدیمه که در همدان موجود است عبارت است از :

(۱) کنج نامه ـ کتیبهٔ است از عهد هخا منشیان در نزدیکی شهر همدان در دامنه الوند ـ این کتیبه

در زمان خشایارشا بسه زبان نوشته شده است یعنی زبان بابلی ، شوشی (الامی) و زبان فرس قدیم .

(۲) شیر همدان (الاسد) شیری است از سنك تراشیده شده است و یقیناً از زمان سلوکیان یااشکانیان است .

(۳) کنبد علویان ــ بنائی است از عهد سلطان خدا بنده گچ بر بهای فوق العاده خوب دارد ــ گنبــد این بنا خراب شده است .

(٤) قبراستر ــ بنای حالیه بنظر تازه میاید و تصور نمیرود که بیش از سیصد سال قبل ساخته شده باشد شاید سابقاً بنائی بوده است کــه تعمیر شده است ــ از نقطه نظر

تاریخی نمی توان احتمال داد که استر
در اینجا مدفون باشه ولی مسلماً
مزار یاقبر قدیمی دراینجا بوده‌است
و میتوان آنرا یکی از آثار قدیمه
محسوب نمود.

(۵) قبر ابوعلی سینا.

کرمانشاهان

آثار قدیمه موجوده در ولایت کرمانشاهان بقرار ذیل است:

(۱) کنکاور ـ آثار معبد بزرگ از عهد اشکانیان ـ این معبد متعلق به الهه اناهیدا (ناهید) بوده و ازبزرگترین معابد عالم قدیم محسوب میشده است چنانکه آبادی فعلی کنکاور فقط قسمت وسط این معبد را اشغال نموده‌است.

(۲) صخنه ـ قبریکه در هشت یا هفت قرن

پیش از میلاد مسیح در عهد مدهد
در دیواره سنگی کنده شده است
و عبارت است از ایوانیکه دارای
دو ستون بوده از ایوان وارد اطاق
میشود که در وسط آن چاهی کنده
شده است . چاه مزبور مدخل اطاق
دیگری است که درآن قبر واقع است .

(۳) بیستون : (الف) ـ سه نقش برجسته دردیواره
سنگی که یکی از آنها متعلق بدوره
هخامنشیان و داریوش اول است .
این نقش برجسته دارای کتیبه
بخط میخی بسه زبان است (بابلی ،
الامی ، فرس قدیم) دو نقش برجسته
دیکر که در زیر نقش برجسته اول
واقع میباشند متعلق بدوره اشکانیان
و یکی مربوط به میتریداد (۱۸۰

قبل‌ازمیلاد) ودیگری راجع بکودرز (۵۰ سال بعد از میلاد) میباشد.
هر دو نقش برجسته دارای کتیبه بزبان یونانی میباشند.

(ب) یك جفت سرستون خیلی بزرك بانقش خسرو پرویز (۶۰۰ سال‌بعد از میلاد). سر ستونهای مزبور در خود آبادی بیستون بوده و مقتضی است که بجای محفوظی حمل شوند.

٤) طاق بستان: دومغاره ـ یك نقش برجسته ـ دو سرستون: مغارهٔ بزرك وسر ستونها متعلق بدورهٔ خسرو پرویز
ـ مغارهٔ کوچك وکتیبه بخط پهلوی متعلق بدورهٔ شاپور دوم و نقش برجسته راجع باردشیر دوم جانشین شاپور دوم است.

۵) اسحق آوند : درجنوب بیستون ـ قبر باتقش برجسته از عهد مدها ـ موضوع نقش برجسته عبارت ازیکنفر مدی است که درمقابل آتش ایستاده است.

۶) سر پل ـ (ا) سه نقش برجسته دردیواره سنگی ازعهد بابلی ها که دونقش ازسه نقش مزبور دارای کتیبه بخط میخی بوده وتاریخ آنها تقریباً دو هزارو هشتصد سال پیش از میلاد است

(ب) یك نقش برجسته ازعهداشکانیان است که دارای کتیبه پهلوی بنام اردوان است.

(ج) دکان داود ـ قبری است اززمان مدها یعنی درقرن هشتم پیش از میلاد که درکوه کنده شده است.

۷) قصر شیرین : قصر خسرو پرویز از عهد ساسانیان ـ عبارت است از قصر خسرو و آتشکاه که تقریباً در ششصد سال بعد از میلاد ساخته شده است.

نائین :

مسجد قدیمی از قرن سوم قدیم ترین مسجد ایران است که هنوز بحال قدیم خود باقی است و تا بحال خراب نشده است ـ تاریخ و کتیبه ندارد فقط از روی گچ بری ها میتوان تاریخ بنای آنرا کفت.

کرمان :

شهر کرمان : کنبد سبز ـ تاریخ و کتیبه ندارد و فقط مطابق طرز ساختمان میتوان کفت از آثار اواسط

قرن نهم هجری است.

نرماشیر : میل نادری ــ میلی است موسوم به میــل نادری ولي بنظر میآید که در عهد سلجوقیان ساخته شده باشد ــ کتیبه نیز دارد.

محلات :

ــ خُرهه (نزدیکی محلات) ــ آثار معبدی از عهد سلوکیان که فقط دوستون آن فعلا برپاست و باقی خراب شده است پایه یکی از ستونها محتــاج به محکم کردن است .

مطبعه «مجلس»